

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

ТОМ 2

НАУКОВИЙ ВІСНИК

ВИПУСК

5

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

**НАУКОВИЙ ВІСНИК МИКОЛАЇВСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

**НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК НИКОЛАЕВСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА
ИМЕНИ В.А. СУХОМЛИНСКОГО**

**SCIENTIFIC BULLETIN
OF V.O. SUKHOMLYNSKY
MYKOLAIV STATE UNIVERSITY**

**WISSENSCHAFTSBLATT
DER W.O. SUCHOMLINSKIJ
STAATSUNIVERSITÄT MYKOLAIV**

**Том 2
Випуск 5**

*За редакцією
академіка С.Д.Максименка, Н.О.Євдокимової*

СЕРІЯ “ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ”
започаткована у 2009 р.

**Миколаїв
МДУ
2010**

**Редакційна колегія наукового вісника Миколаївського
державного університету імені В.О. Сухомлинського:**

- Будак В.Д.** – доктор технічних наук, професор,
член-кореспондент АПН України
(голова редакційної колегії)
Грищенко Г.В. – кандидат медичних наук, доцент
(заступник голови редакційної колегії)
Майстренко М.І. – доктор філологічних наук, професор
Муленко І.О. – доктор фізико-математичних наук,
професор
Поздєєв В.О. – доктор фізико-математичних наук,
професор
Пехота О.М. – доктор педагогічних наук, професор
Рожков І.М. – доктор біологічних наук, професор
Ситченко А.Л. – доктор педагогічних наук, професор
Стариков І.М. – доктор педагогічних наук, професор
Цебржинський О.І. – доктор біологічних наук, професор
Шитюк М.М. – доктор історичних наук, професор
Супрун А.П. – кандидат філологічних наук, доцент
(відповідальний секретар)

Редакційна колегія серії “Психологічні науки”

- Болтівець С.І.** – доктор психол.наук, професор
(головний редактор)
Євдокимова Н.О. – кандидат психол.наук, доцент
(заст. головного редактора)
Говорун Т.В. – доктор психол.наук, професор
Клименко В.В. – доктор психол.наук, професор
Корольчук М.С. – доктор психол.наук, професор
Томчук М.І. – доктор психол.наук, професор
Семиченко В.А. – доктор психол.наук, професор
Швалб Ю.М. – доктор психол.наук, професор
Грищенко Г.В. – кандидат мед.наук, доцент
Євдокимова Т.О. – кандидат психол.наук
Іванцова Н.Б. – кандидат психол.наук, доцент
Шегда О.В. – (відповідальний секретар)

**Науковий вісник Миколаївського державного уні-
верситету імені В.О. Сухомлинського : збірник науко-
вих праць / за ред. С. Д. Максименка, Н. О. Євдокимо-
вої. — Т. 2. — Вип. 5. — Миколаїв : МДУ імені
В.О.Сухомлинського, 2010. — 346 с. — (Серія “Психо-
логічні науки”).**

ISSN 2078-2128

У збірці висвітлюються актуальні проблеми психологічної науки.
Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, прак-
тичних психологів, викладачів та студентів вищих навчальних закла-
дів.

В сборнике освещаются актуальные проблемы психологической
науки. Опубликованные материалы могут быть полезными для уче-
ных, практических психологов, преподавателей и студентов высших
учебных заведений.

The book highlights the urgent problem of psychological science.
Published materials may be useful for researchers, practicing psycholo-
gists, teachers and students.

УДК 159.9:504(06)
ББК 94.3.88

ЗМІСТ

<i>Максименко С.Д.</i> Прогнозування розвитку особистості як наукова проблема.....	5	<i>Гупаловська В.А., Клосс Б.</i> Креативність та структура інтелекту комерційних агентів: емпіричне дослідження.....	80
<i>Абдурахманова І.В.</i> Особливості організації психосемантичного простору та емоційної сфери у дівчат з різним типом ставлення до абортів.....	11	<i>Гупаловська В.А., Левус Н.І.</i> Інтелектуальні чинники креативності.....	89
<i>Александрова Г.М.</i> Дослідження психологічних особливостей почуттів честі і гідності особистості студента...	15	<i>Дзюбо Л.В.</i> Тренінг як засіб професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників.....	97
<i>Алексєєнко О.М.</i> Психосоматичні чинники бронхіальної астми у підлітків.....	21	<i>Дроботун О.С.</i> Аналіз сформованості уявлень про здоров'я сучасних підлітків.....	103
<i>Андрєєва Я.Ф.</i> Соціально-психологічний аспект читацької діяльності.....	27	<i>Жарикова С.Б.</i> Уявлення учнів 5–11 класів про складові здоров'я та фактори, що впливають на нього (рос.).....	108
<i>Бацилєва О.В., Пузь І.В.</i> Вагітність як етап формування материнської сфери жінки.....	32	<i>Завязкіна Н.В.</i> Особливості роботи психолога в умовах амбулаторного прийому у спеціалізованому центрі для хворих епілепсією (рос.).....	114
<i>Бригадир М.Б.</i> Соціально-психологічні аспекти професійного становлення соціальних працівників.....	37	<i>Євдокимова Т.О.</i> Формування відповідальності підлітків за природу як національну й загальнолюдську цінність.....	119
<i>Васильєва А.В.</i> Формування залежної поведінки особистості в аспекті гештальттерапевтичного підходу (рос.).....	41	<i>Іванова І.Ф.</i> Професійна ідентичність та успішність навчальної діяльності студентів-психологів....	125
<i>Власова О.І., Чугаєва Н.Ю.</i> Емпіричне дослідження психологічних особливостей педагога-наставника ВНЗ як умови ефективної освітньої соціалізації студентів.....	44	<i>Іванова Н.Г.</i> Професійно важливі якості – важлива складова психологічних основ підготовки фахівця.....	129
<i>Войновська О.А.</i> Психологічне дослідження структури релігійності у людей з різним рівнем тривожності (рос.).....	49	<i>Казанцева О.О.</i> Професійно важливі якості дизайнера одягу у структурі його професійної діяльності.....	133
<i>Волошок О.В., Мирошніченко Д.О.</i> Особливості креативних якостей студентів з сімей з різним стилем виховання.....	54	<i>Калайтан Н.Л.</i> Особистісні особливості лікарів швидкої та невідкладної медичної допомоги з синдромом вигорання.....	137
<i>Головіна І.Ф.</i> Удосконалення організаційно-методичних засад проведення профконсультаційної роботи з кандидатами на службу в ОВС України.....	61	<i>Капустюк О.М.</i> Психологічний зміст особистісної самодетермінації.....	143
<i>Гондза О.О.</i> Психологічний аналіз чинників комунікативної компетентності (на матеріалах вітчизняних та зарубіжних досліджень).....	66	<i>Костенко Л.Д., Костенко О.Р.</i> Усвідомлення майбутніми вчителями труднощів педагогічної діяльності.....	148
<i>Губенко О.В.</i> Біполярна модель взаємодії логіки та інтуїції у творчому процесі.....	70	<i>Ковтун Р.А.</i> Особливості структури психічного недорозвитку дітей із синдромом Дауна.....	154
<i>Гула Н.В.</i> Психологічні особливості подолання негативних психічних станів у студентському віці.....	75	<i>Кочарян О.С., Яковенко О.К.</i> Особливості структури особистості дівчат пубертатного періоду становлення сексуальності з різними рівнями сексуального благополуччя.....	158

<i>Куценко-Лада Г.В.</i> Філософсько-психологічний абрис проблеми взаємовідносин людини та світу (С.Л.Рубінштейн).....	163	<i>Соцька І.В.</i> Труднощі в організації та проведенні дослідження соціально-психологічної адаптації молодих учителів методом фокус-груп.....	256
<i>Литвиненко І.С.</i> Використання диференційованого підходу при спеціалізації майбутніх педагогів у галузі практичної психології.....	170	<i>Федоренко А.Ф.</i> Особливості та структура професійної адаптації/дезадаптації майбутнього психолога-практика.....	261
<i>Ломова Т.О.</i> Вивчення особливостей позитивного досвіду агресивних дій старшокласників.....	175	<i>Федорова О.В.</i> Прийоми логопедичної реабілітації дітей із тяжкими вадами мовлення.....	266
<i>Макаренко А.О., Бережний Р.А.</i> Особливості емоційної сфери жінок, яким виконана гістеректомія.....	179	<i>Чуйко О.В.</i> Сучасний стан вивчення проблеми професіоналізації особистості.....	269
<i>Малишева К.О.</i> Нейропсихологічні детермінанти розвитку дитини за аутистичним типом.....	184	<i>Чуйко О.В., Кошалко А.</i> Професійна мотивація працівників ВІЛ-сервісних організацій різних форм власності.....	273
<i>Маслюк А.М.</i> До питання про механізм відображення у свідомості людини наслідків травматизації голодом у міжпоколінних зв'язках.....	189	<i>Ханецька Т.І.</i> Професійне висловлювання психолога як основна одиниця мовленнєвого впливу на клієнта.....	277
<i>Мельник О.А.</i> Методологічні основи історико-психологічного пізнання.....	194	<i>Харченко А.А.</i> Опитувальник особливостей подолання маскулітної фільтрації у процесі проходження статеворольової соціалізації чоловіками зрілого віку.....	282
<i>Мищенко Н.М.</i> Проблема формування "Я-концепції" та самооцінки у підлітковому та юнацькому віці.....	199	<i>Харченко Д.М.</i> Вплив стресу на розвиток психосоматичних розладів.....	288
<i>Москаленко Є.М.</i> Поняття та види стратегії пошуку розв'язку задач та стан вивчення мисленнєвої діяльності як розв'язування задач у різних вікових категоріях.....	203	<i>Цимбал С.В.</i> Роль і місце інтегративного лінгвопсихологічного тренінгу серед розвивальних методів навчання.....	292
<i>Мусійчук С.М.</i> Ретроспективний аналіз оптимізації системи мовної підготовки у ВНЗ.....	208	<i>Швалб Ю.М.</i> Методологічні засади розробки системи професійної освіти у вищому навчальному закладі (на матеріалі спеціальності "Соціальна робота") (рос.).....	298
<i>Назаров О.А.</i> Гендерні особливості сприйняття засудженими скоєного насильницького злочину.....	212	<i>Шевченко О.М.</i> Теоретичне дослідження поняття "особистісна компетентність" у сучасній психологічній науці.....	307
<i>Невідома Я.Г.</i> Соціальний статус: сутність, структура та чинники детермінації.....	217	<i>Щербан Г.В.</i> Педагогічна рефлексія у процесі розв'язування навчальних задач.....	311
<i>Осьодло В.І.</i> Смисложиттєві стратегії суб'єкта у військово-професійній діяльності.....	222	<i>Щербан Т.Д.</i> Психологічні особливості формування у вчителя емпатійного ставлення до учня.....	316
<i>Подшивайлова Л.І.</i> Аксіоматичний підхід як засіб подолання понятійної невизначеності у психології.....	229	<i>Васильєв Я.В.</i> Сучасні підходи щодо визначення предмета психологічної науки (рос.).....	321
<i>Прасол Д.В.</i> Фактори психотравмуючого впливу родини на членів сім'ї.....	234	<i>Димитров М.Ф.</i> Емпіричне дослідження ставлення студентів до власного майбутнього.....	327
<i>Рождественський А.Ю.</i> Ситуація як чинник професійної надійності діяльності професіонала.....	238	<i>Євдокимова Н.О.</i> Проблеми професіогенезу в юнацькому віці.....	331
<i>Рождественський Ю.Т.</i> Деякі зауваги щодо формальної дати початку функціонування у Російській імперії перших навчальних закладів академічного типу.....	242	<i>Опанасенко Л.А.</i> Самовизначення старшокласника як базова форма учбового цілепокладання.....	336
<i>Сергеєнкова О.П.</i> Психологічний аналіз індивідуалізації професійної підготовки майбутніх учителів.....	246		
<i>Сидоркіна М.Ю.</i> Вплив спільної художньої творчості на сімейні стосунки у сім'ях із дітьми молодшого шкільного віку.....	251	ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	341

вна відповідь на поставлене питання може дати компаративний аналіз, здійснення якого чекає на свого дослідника.

Список використаних джерел

- [1] Шпет Г.Г. Сочинения. – М.: "Правда", 1989 – С.24.
- [2] Флоровский Г. Пути русского богословия. – Киев.: Путь к истине, 1991. – С.80.
- [3] Там само. – С.80.
- [4] Ларионов А.А. История Славяно-греко-латинской академии в ХУІІІ веке (1700–1775) // www.bogoslov.ru; Панибратцев А.В. Философия в Московской славяно-греко-латинской академии. – М.: Ин-тут философии, 1997. – 152 с.; Роль Славяно-греко-латинской академии в развитии русской философской мысли ХУІІІ-начала ХУІІІ в. // Русская мысль в век Просвещения. – М.: Наука, 1991.
- [5] Див.2 – С.81
- [6] Алексеева Е. Феофилакт (Лопатинский) // www.sfi.ru; Андрушко В.О.Хижняк З.І. Лопатинський Федір (Феофілакт) /// Києво-Могилянська академія в іменах, ХІІІ-ХУІІІ ст.: Енциклопедичне видання / Упор.З.І.Хижняк; За ред. В.С.Брюховецького. – К.: Видавничий дім "КМ Академія", 2001. – С.332.
- [6a] "москвитяне изучали в киевском монастыре преимущественно философию и богословие, разные греческие и латинские творения, привезенные из Константинополя" (цит. за Титов Ф. Императорская Киевская Духовная Академия в ее трехвековой жизни и деятельности (1615–1915): Историческая записка. – Киев.: Гопак, 2003. – С.144.
- [7] Лопатинский Ф. Избранные философские произведения – М.:ИФ РАН, 1997. – 474 с.; Лопатинский Ф. "Введение" (Introductio) в философский курс – М.:Директ-Медиа, 2008. – 55 с.
- [8] Див. 1 – С.65.

УДК 159.923:371.134

СЕРГІЄНKOBA O.П.

Київський національний університет імені В.О. Сухомлинського

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

У статті подано психологічний аналіз умов ефективної індивідуалізації професійної підготовки майбутніх учителів. Розкрито напрями організації навчально-професійної діяльності студентів.

Ключові слова: індивідуалізація, індивідуальний маршрут навчання, професійно-педагогічна підготовка, професійна індивідуальність, моніторинг, стартовий потенціал, принцип варіативності.

Сьогодні існують різні точки зору на організацію професійної підготовки вчителів, у тому числі й концепції індивідуально-творчого підходу до навчання студентів, що припускають, що процес навчання буде будуватися на основі індивідуальних програм і набуде для студентів

На основі аналізу об'єма учбових програм перших на території Російської імперії учбових заведень академічного типу (Московської славяно-греко-латинської і Київської академії) в статті приводяться свідчення про те, що реальний об'єм знань, який преподавався в Київській академії, в відмінності від Московської, дає її історикам неоспориме право признавати за Київської академією фактичний статус першого по в'єремени освітнього закладу, який відповідав вимогам прийнятим на то в'єремя в Європі вимогам до освітніх закладів академічного типу

Ключевые слова: Киево-Могилянская академия, Московская Славяно-греко-латинская академия, правовой статус, учебная программа, философия, богословие.

On the basis of the analysis of a volume of the educational programs maiden in terrain of the Russian empire of educational institutions of the academic type (Moscow Slaviano-Greco-Latin and Kiev academy) in the article the items of information are resulted that the actual volume of knowledge, which one was taught in the Kiev academy, as against Moscow, gives its historians the indisputable right to recognize behind the Kiev academy the actual status maiden on time of educational entity, which one responded adopted on that time in Europe the requirements to educational institutions of the academic type

Key words: Kiev-Mohyla academy, Moscow Slaviano-Greco-Latin academy, legal status, educational program, philosophy, divinity.

особистісного значення, стане мотивованим, буде носити багато у чому корекційний характер.

Виходячи зі специфіки професійної діяльності, майбутні вчителі мають бути переконані, що успішна педагогічна діяльність є ре-

зультатом індивідуальних зусиль учителя. За індивідуального виконання професійних вимог студенту важливо набути досвіду керуватися позитивним настроєм. Завдяки цьому досвіду забезпечується достатній рівень наполегливості і зменшується тривалість дії негативного стресу. За таких умов студент буде здатний до змін, до творення ідей та прийняття рішень, які стосуються реалізації детермінованих психічних впливів.

У результаті цього буде здійснюватися більше виборчий і адекватний вплив навчального процесу як на особистість студента у цілому, так і на розвиток його індивідуальних особливостей. Якщо вища школа буде мати дійсно наукову методіку, що відбиває найсучасніший рівень знання, що враховує індивідуальність кожного, хто навчається, – можна бути впевненим у високій якості підготовки практично всіх випускників. У наш час це нагальна потреба. У зв'язку з переходом на багаторівневу систему навчання зростає значення індивідуалізації навчання при створенні освітніх програм як індивідуальних маршрутів навчання кожного студента.

Сучасні підходи до проблеми створення ефективної системи професійної підготовки, розробки методології педагогічної майстерності і сучасних технологій підготовки майбутнього вчителя, формування особистості сучасного вчителя позначені у наукових працях: Е.О.Помиткіної, С.О.Сисоевої, М.М.Солдатенка, М.П.Лещенко, О.С.Падалки та інших. Певний інтерес викликають праці: О.А.Дубасенюк, Л.М.Карамушки, В.О.Моляко, В.В.Рибалки, Т.С.Яценко, що пов'язані з проблемою професійної придатності як сукупності психологічних і психофізіологічних особливостей людини. Проблеми діяльності вищої школи, її спрямованості на підготовку педагогічних кадрів нової формації розв'язуються у працях: В.Г.Кременя, І.Д.Беха, С.У.Гончаренка, Н.В.Кузьміної, С.Д.Максименка, В.А.Семиченко, О.В.Сухомлинської, О.Г.Солодухової.

Метою статті є розкриття механізмів обліку й розвитку індивідуальних якостей студента, його внутрішнього потенціалу, створення психолого-педагогічних умов індивідуалізації професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів. Індивідуальність – це особлива форма буття людини у суспільстві, у рамках якої вона живе і діє як автономна та неповторна система, зберігаючи свою цілісність і тотожність самій собі в умовах неперервних внутрішніх і зовнішніх змін. В якості індивідуальності людина володіє здібністю до саморегулювання, саморозвитку, самовдосконалення. Під індивідуалізацією професійно-педагогічної підготовки ми розуміємо організацію процесу повідомлення студентам відповідних спеціальних

знань і формування вмінь із обліком їхніх індивідуальних особливостей, що створює оптимальні умови для реалізації потенційних можливостей кожного студента. Індивідуалізація професійно-педагогічної підготовки не дозволяє нівелювати розходження між тими, хто навчається, сприяє розвитку кожним студентом своїх унікальних здатностей, націлює на висококваліфіковану підготовку до професійної діяльності.

Головними цілями, результатами й критеріями індивідуалізації професійно-педагогічної підготовки є:

- підвищення ефективності професійно-педагогічної підготовки, створення системи освіти, що забезпечує кожному максимальний розвиток його можливостей, здатностей;
- демократизація навчально-виховного процесу, ліквідація традиційності у навчанні, надання студентам свободи вибору елементів навчально-виховного процесу;
- створення умов для навчання й виховання, адекватних індивідуальним особливостям і оптимальних для різнобічного загального розвитку студентів;
- формування й розвиток індивідуальності, самостійності й творчого потенціалу особистості.

У зв'язку з вищевказаним індивідуалізація професійно-педагогічної підготовки означає: створення умов для розвитку всіх суб'єктів освітнього процесу; створення дійсних стимулів професійного розвитку суб'єктів освітнього процесу; впровадження у професійно-освітній процес сучасних педагогічних і психологічних технологій розвитку індивідуальності; забезпечення моніторингу професійного розвитку всіх суб'єктів освіти, тобто регулярна й оперативна діагностика, що входить у систему зворотного зв'язку у процесі розвитку індивідуальності; розвиток варіативної освіти, спрямованої на професійне самовизначення й на саморозвиток особистості студента; корекція соціального й професійного самовизначення особистості, а також професійно важливих характеристик майбутнього фахівця.

Таким чином, індивідуалізація професійно-педагогічної підготовки може здійснюватися на різних рівнях: методичному, технологічному, загально-педагогічному, соціальному. Різні педагогічні умови можуть сприяти реалізації індивідуалізації професійно-педагогічної підготовки.

При визначенні умов індивідуалізації професійно-педагогічної підготовки ми виходили з того, що умови – філософська категорія, яка виражає відношення до навколишніх явищ, без яких не може бути реалізована. Умови становлять те середовище, ситуацію, у якій виникають, існують і розвиваються явища, проце-

си. Педагогічними ж умовами є сукупність об'єктивних можливостей, що забезпечують успішне рішення поставлених завдань.

Наукою і практикою підтверджено, що до процесу набуття професійно-функціональних ролей, їх саморозвитку можна і потрібно готуватися заздалегідь, створюючи середовище оволодіння способами самопізнання, особистісною ідентичністю та раціональною організацією діяльності. З моменту залучення дитини до діяльності учіння, тобто зі вступом до школи, і протягом усього навчання в учнів розвивається особистісна і професійна відповідальність за успіхи у навчанні. Психологічною базою формування індивідуальності є поведінкова гнучкість, креативність мислення, індивідуальне ціннісне ставлення до людей як суб'єктів творення розвивальної інформації. Завдяки їм майбутній учитель реалізує індивідуальний потенціал, перетворюючи його у власне психологічне новоутворення – професійну індивідуальність.

Спираючись на аналіз практичних досліджень відомих науковців про технологічне забезпечення професійного навчання, професійну компетентність фахівців, неперервність освіти, стало можливим визначити провідні лінії рішення поставлених завдань. У нашому дослідженні такими стали:

- створення необхідних умов для різнобічної життєдіяльності, життєтворчості молоді людини (І.Д.Бех);
- відповідність основним принципам особистісно-орієнтованої професійної підготовки;
- підтримка індивідуального розвитку майбутнього вчителя, надання необхідного поля свободи для ствердження самостійних рішень, творчості, вибору засобів і змісту майбутньої професійної діяльності;
- створення стимулюючого, розвивального, творчого та прогнозуючого освітнього середовища;
- стимулювання пізнавальної активності майбутнього вчителя;
- формування особистості майбутнього вчителя як суб'єкта соціальної діяльності, відношень, професійної діяльності тощо;
- формування професійної індивідуальності майбутнього вчителя;
- розвиток педагогічної компетентності майбутніх учителів;
- забезпечення неперервності професійного саморозвитку і самореалізації.

Основу індивідуалізованого процесу навчання повинна становити діагностика розвитку студентів. Специфіка процесу професійного становлення студентів у багатьох аспектах залишається нерозв'язаною проблемою. Вважається, що проблема організації особистісного розвитку у професійному навчанні на універ-

ситетському рівні не є провідною. То ж питанням формування ставлення студентів до навчання, їх готовності до оволодіння психологічними знаннями, індивідуальною професійною компетентністю, діагностичному самоконтролю в університеті не відведено належного місця.

Оскільки діагностика припускає постійне спостереження за процесом індивідуального розвитку студентів з метою виявлення його відповідності бажаному результату або первісним припущенням, ми можемо говорити про здійснення моніторингу індивідуального їх розвитку. Поняття моніторингу (від лат. *monitor* – що нагадує, що наглядає) означає планомірне діагностичне відстеження процесу індивідуального розвитку. Головним моментом у моніторингу є діагностика динаміки індивідуального розвитку тих, яких навчають, внесення коректив у процес професійно-педагогічної підготовки, тобто моніторинг включає діагностику, прогнозування й аналіз індивідуального розвитку особистості у процесі професійно-педагогічної підготовки. Здійснення моніторингу можливе у трьох формах: стартова діагностика; поточна діагностика; підсумкова діагностика.

Послідовне здійснення моніторингу дозволяє забезпечити інтеграцію розвитку індивідуальних якостей особистості, професійно-педагогічної підготовки й взаємодії тих, яких навчають, і педагогів. Таким чином, можна сказати, що суттю моніторингу індивідуального розвитку є систематичне одержання інформації про просування студента у навчальному процесі й реалізації ним своїх потенційних психічних і особистісних можливостей. Це дозволяє розглядати навчальний процес не як масовий, а як індивідуальний процес одержання фахової освіти.

Доцільно зробити акцент, що саме у студентському віці відбуваються переструктуризація індивідуального потенціалу, вихід його за межі власне природозумовлених властивостей, соціальне наповнення змісту ціннісними утвореннями, формування стратегій неперервного професійного саморозвитку. У студентів виникає потреба вдосконалити соціальний норматив, соціальну роль, ствердити при цьому власну позицію та набути відповідного соціального статусу. На основі інформаційних вимірів розробляється угруповання студентів. Найпростішим видом рівневого рангування всередині груп є виділення трьох основних характеристик студентів: психологічні характеристики, що мають високі стартові; психологічні характеристики, що мають середні стартові; психологічні характеристики, що мають низькі стартові.

Це необхідно для того, щоб бачити динаміку просування й досягнень кожного студента у

навчальному процесі, виходячи з його стартових можливостей. Тільки при подібному підході ефективність професійно-педагогічної підготовки може бути об'єктом керування.

Співвіднесення стартових характеристик студентів і їхніх досягнень у навчальному процесі включає прогнозування й аналіз поточної ситуації. На етапі прогнозування ми припускаємо, що для нормального протікання навчального процесу необхідною стає не тільки реалізація стартового потенціалу, але й створення умов для його розвитку. Як писав Л.С. Виготський, педагогіка повинна орієнтуватися не на вчорашній, а на завтрашній день розвитку. Тільки тоді вона зуміє викликати у процесі навчання до життя ті процеси розвитку, які зараз лежать у зоні найближчого розвитку. Подібний підхід являє собою прогнозування поетапного перекладу навчальних досягнень учнів на найближчий рівень їхнього розвитку. Слід зазначити, що, згідно Л.С. Виготському, зона найближчого розвитку різна, тому й визначення її величини необхідно проводити індивідуально.

Наступний етап моніторингу індивідуального розвитку студентів – аналіз поточної ситуації. Зіставлення рівня поточних (підсумкових) досягнень з рівнем стартового потенціалу необхідно проводити конкретно для кожного студента, тому що немає й не може бути усереднених досягнень або можливостей.

Результати діагностики допомагають визначити основні напрямки індивідуалізованої роботи з представниками кожної з груп студентів. При цьому слід зазначити, що переклад студента на найближчий рівень його розвитку вимагає більших тимчасових й енергетичних витрат, тривалої дослідницької роботи.

Сучасний стан професійно-педагогічної підготовки студентів настійно вимагає розробки завдань, які були б нерозривно пов'язані з типологією учнів. Це дозволило б перейти від загально-дидактичних вказівок індивідуалізації навчання до конкретних рекомендацій про те, як організувати індивідуалізовану роботу зі студентом того чи іншого рівня навченості, навчальної мотивації й спеціальних (професійних) здатностей.

Виходячи з особливостей розвитку пізнавальної, мотиваційної й предметно-практичної сфер індивідуальності людини, ми вважаємо, що основу індивідуалізації професійно-педагогічної підготовки студентів повинен скласти принцип варіативності вибору змісту й форм діяльності студентів.

Варіативний підхід у навчанні означає, з одного боку, різноманіття, різномісність, диференційованість вправ і завдань, можливість випереджувального навчання, наступність форм навчання; з іншого боку, право осо-

бистості на навчання відповідно до своїх особливостей, здатностей, інтересів, життєвих планів, тобто варіативний вибір індивідуальної стратегії. Цей вибір, з одного боку, опосередкований індивідуальними можливостями, інтересами й потребами студента, особливостями учнів і колективу, а з іншого боку – припускає виконання навчальної програми й придбання студентами необхідних знань, умінь і навичок. Ефективність використання варіативного підходу при здійсненні індивідуалізації професійно-педагогічної підготовки студентів залежить від реалізації таких принципів:

- право кожного, хто навчається, рухатися по своїй освітній та особистісній стратегії й у своєму темпі;
- розвиток того, хто навчається, як суб'єктів навчальної діяльності, суб'єктів взаємодії з іншими людьми й суб'єктів власного професійного розвитку.

Принцип варіативності вибору змісту й форм діяльності студентів на аудиторних заняттях і у період педпрактики припускає:

- вибір варіанту практичних завдань із урахуванням інтересів і можливостей студента;
- вибір студентами бази педагогічної практики, освітньої установи, класу тощо;
- вибір соціальних і професійних функцій, виконуваних студентом у період практики;
- вибір форми звітності за результатами практики.

Цей принцип вимагає:

- визначення у навчальній програмі обов'язкових для всіх студентів видів і форм роботи, а також варіативних, що передбачають добровільний вибір студентами педагогічних засобів з урахуванням конкретних умов, своїх можливостей і перспектив;
- розробки практичних завдань і звітних документів з урахуванням різного рівня індивідуальних здатностей, професійних інтересів і перспектив студента;
- стимулювання творчої активності й дослідницької діяльності студентів.

Різний рівень розв'язуваних завдань припускає варіативність обсягу й змісту навчального матеріалу, темпу його освоєння, характеру завдань і ступеню самостійності їхнього виконання. Для досягнення варіативності навчання можливі різні шляхи, у тому числі досить традиційні: індивідуальні додаткові завдання, диференційована самостійна робота, завдання різного ступеню труднощів, індивідуальні графіки виконання навчального плану, лабораторно-практичні заняття по "вільному" розкладу без обмеження часу роботи студентів, учово-дослідницька робота студентів у рамках навчального процесу тощо. Звичайно, їхня вдала реалізація пов'язується з умілою побудовою

навчального заняття, підбором дидактичного матеріалу. По зауваженню А.Г. Ковальова, педагогіка індивідуального підходу має на увазі не пристосування цілей і основного змісту навчання й виховання до окремих студентів, тому що мета й зміст виховання й навчання визначаються вимогами суспільства, державною програмою – вони є загальними для всіх, – а пристосування методів і форм роботи до цих індивідуальних особливостей для того, щоб розвивати особистість.

Для здійснення індивідуалізації професійно-педагогічної підготовки студентів на основі принципу варіативності вибору нами відбиралися засоби, які: реальні у рамках наявних дидактичних можливостей (діагностичний інструментарій, учбово-методична база); диктуються нагальною потребою ситуації (результатами діагностики й т.д.); обіцяють найбільшу ефективність і результативність навчання.

На практичних заняттях і під час педпрактики нами використовувалися:

- індивідуалізовані варіативні завдання;
- індивідуальні графіки виконання навчального плану;

- індивідуальний щоденник педагогічної практики;
- елементи проблемного навчання;
- сполучення фронтальної, групової й індивідуальної форм роботи;
- елементи диференційованого навчання.

Кожен з обраних нами засобів у процесі навчання має свої особливості, які залежать від умов застосування, від сполучень засобів, від педагогічної майстерності викладача.

З урахуванням цілей індивідуалізації навчання дані засоби створюють умови для здійснення професійно-педагогічної підготовки, адекватні індивідуальним особливостям студентів і оптимальні для їхнього розвитку, і сприяють:

- підвищенню ефективності процесу оволодіння знаннями, уміннями й навичками;
- розвитку інтелектуальних особливостей студентів при опорі на зону найближчого розвитку;
- створенню передумов для розвитку спеціальних здатностей студентів;
- поліпшенню навчальної мотивації.

Завдання, що розв'язуються з використанням означених засобів у процесі індивідуалізації професійно-педагогічної підготовки студентів, представлено нижче.

Засоби	Завдання
1. Індивідуалізовані варіативні завдання	<ul style="list-style-type: none"> • Збереження єдиного утворювального компоненту, забезпечення гарантованого рівня підготовки. • Навчання кожного відповідно до його індивідуальних особливостей. • Надання студентам максимальних можливостей для вибору, задоволення їхніх інтересів і розвитку здатностей.
2. Індивідуальні графіки виконання навчального плану	<ul style="list-style-type: none"> • Здійснення навчання в індивідуальному темпі. • Реалізація розвивального навчання. • Надання студентам можливості вибору. • Розвиток здатності до самоаналізу.
3. Індивідуальний щоденник педагогічної практики	<ul style="list-style-type: none"> • Реалізація розвивального навчання. • Розвиток здатності до самоаналізу. • Розвиток самостійності.
4. Елементи проблемного навчання (проблемні завдання, проблемні ситуації)	<ul style="list-style-type: none"> • Досягнення студентами високого рівня розвитку здатності до самонавчання, самоосвіти. • Формування особливого стилю розумової діяльності, дослідницької активності й самостійності. • Розвиток пізнавальних інтересів.
5. Сполучення фронтальної, групової й індивідуальної форм роботи	<ul style="list-style-type: none"> • Здійснення обліку індивідуальних схильностей, здатностей і інтересів студентів. • Вивчення матеріалу з різною повнотою й глибиною. • Здійснення навчання у різному темпі.
6. Елементи диференційованого навчання	<ul style="list-style-type: none"> • Здійснення обліку індивідуальних особливостей кожного студента. • Надання учням свободи вибору елементів навчально-виховного процесу.

Необхідно підкреслити, що зазначені вище умови індивідуалізації професійно-педагогічної підготовки не є єдиними, але, на наш погляд, вони оптимально сполучаються й дають утворювальний ефект. При цьому необхідно відзна-

чити, що ці умови представляють один лише з можливих варіантів рішення проблеми індивідуалізації.

Результати досліджень сучасних психологів, наш практичний досвід, проведене спосте-

реження дають змогу передбачати, що студенти спроможні скоординувати індивідуально особистісні властивості і професійно необхідні якості діяльності, апробовуючи набуті професійно-функціональні ролі. Це відбувається на завершальному етапі професійного навчання та на етапі входження й адаптації випускників ВНЗ до професійного середовища, за нормативом – це період бакалаврської і магістерської практики.

Список використаних джерел:

1. Балл Г.О. Духовність професіонала і педагогічне сприяння її становленню: орієнтири психологічного аналізу / Г.О. Балл // Професійна освіта: педагогіка і психологія. – 2000. – №2. – С.217 – 231.
2. Бех І.Д. Індивідуальний досвід діяння як фактор розвитку особистісного потенціалу студентської молоді / І.Д. Бех // 36. наук. праць "Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: – Ч.1. – Харків: НТУ "ХПУ", 2002. – С.70–76.
3. Вільш І. Концепція сталих індивідуальних рис особистості та її використання у деяких практичних сферах / І. Вільш // Прак. психологія і соц. робота. – 1998. – № 10; 1999. – № 1.
4. Волобуєва Т.Б. Управлінський супровід моніторингу якості освіти. / Т.Б. Волобуєва – Харків: Основа, 2004. – 94с.

УДК 159.9

СИДОРКІНА М. Ю.

Інститут соціальної та політичної психології НАПН України

ВПЛИВ СПІЛЬНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ НА СІМЕЙНІ СТОСУНКИ У СІМ'ЯХ ІЗ ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті висвітлюються результати експериментального вивчення впливу спільної художньої творчості на сімейні стосунки у сім'ях із дітьми молодшого шкільного віку. Встановлено, що спільна художня творчість сімей, організована у формі сімейної арт-терапевтичної студії, сприяє зростанню згуртованості, гнучкості, нормалізації ієрархії та зміцненню меж сім'ї. Ці зміни розглядаються як ознаки гармонізації сімейних стосунків.

Ключові слова: сімейні стосунки, спільна художня творчість, гармонізація, згуртованість, гнучкість, ієрархія, межі.

Вивчення особливостей сімейних стосунків та пошук шляхів їх гармонізації у сім'ях з дітьми молодшого шкільного віку видається особливо актуальним у зв'язку з тим, що саме молодший шкільний вік дитини досить часто співпадає з кризовим періодом у житті сім'ї. Ця нормативна криза значною мірою обумовлена вступом дитини до такої зовнішньої соціальної структури як школа. Особливості переживання сім'єю цього періоду визначається тим, наскільки гнучкою є сімейна система, наскільки батьки вміють підтримувати зростаючу самостійність дитини, наскільки вони готові до розширення сфери контактів дитини, а

5. Иванова Е.М. Основы психологического изучения профессиональной деятельности. / Е.М. Иванова – М.: Изд-во МГУ, 1987. – 208с.
6. Максименко С.Д. Професійне становлення молодого вчителя. / Максименко С.Д., Щербань Т.Д. – Ужгород: Закарпаття, 1998. – 106 с.
7. Психологія праці та професійної підготовки особистості: Навч. посіб. / За ред. П.С.Перепелиці. В.В.Рибалки. – Хмельницький: ТУП, 2001. – 330 с.

В статті представлено психологічний аналіз умов ефективної індивідуалізації професійної підготовки майбутніх педагогів. Розкрито напрями організації учебно-професійної діяльності студентів.

Ключові слова: індивідуалізація, індивідуальний маршрут навчання, професійно-педагогічна підготовка, професійна індивідуальність, моніторинг, стартовий потенціал, принцип варіативності.

The psychological analysis of terms of effective individualization of professional education of future teachers is presented in the article. Directions of organization of educational-professional activity of students are exposed.

також від того, наскільки розвинутими є комунікативні вміння, які визначають здатність подружжя домовлятися про зміни [4].

Метою цієї статті є висвітлення результатів експериментального дослідження впливу спільної художньої творчості сім'ї на сімейні стосунки у сім'ях із дітьми молодшого шкільного віку.

Переживання сім'єю кризи вступу дитини до школи може іще більше загострюватися у випадку, якщо самі батьки у цей період самі загострено переживають особистісну кризу, пов'язану з самовизначенням і перехідною структурою взаємин у шлюбі, своєрідною кри-